

ADALÉK

A SZEPESSÉGI XV. SZÁZADI KÖNYVTÁRAKHOZ.

Közli: Csontos János.

A mult nyáron a gyulafehérvári Batthyányi könyvtárban tettem kutatásokat. A gyűjteményt Veszely Károly¹⁾ és Beke Antal²⁾ leírásaiból már régebben ismertem s 1879-ben, a történelmi társulat Marosvásárhelyen tartott vidéki nagygyűlése alkalmával, személyesen is megtekintettem.

Most főleg a középkori kéziratok érdekelték, melyekről tudomásom volt, hogy gróf Batthyányi Ignác püspök nagyrésztben Magyarországon s különösen a Szepességben vásárolta össze azokat, s az általa Gyulafehérvárott alapított Batthyanaeumban biztosítá fönmaradásukat az elkallódástól.

E kéziratokról ekkorig irodalmunk igen keveset tudott. A fönemlített leírásokból ismertük tartalmukat. sőt egyiknek másiknak iratási idejét, helyét és származását is, de a legnagyobb résznek provenienciájáról mit sem tudtunk s különösen nem tudtuk azt: hogy mely hazai középkori könyvtárakból kerültek ide kéziratok.

E kérdés felderítéséhez óhajtottam némi adalékkal járulni, midőn a mult nyáron a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár középkori kéziratainak provenienciáját tettem vizsgálatom tárgyává. Feladatomat nagy mértékben megkönnyíté Beke Antal kanonok és intézeti főkönyvtárnok úr, ki három napon át reggeltől estélig dolgozott velem s lekötelező szíveségével lehetővé tette, hogy a gyűjtemény mintegy 260 középkori kéziratát egyenkint átvizsgálhattam.

¹⁾ Gyulafehérvári Füzetek. Kolozsvár 1861. 144. l.

²⁾ Index manuseriptorum Bibliothecae Batthyaniae Dioecesis Transylvaniensis K. Fehérvár 1871. 8-adrét, 56 lap.

E vizsgálat eredményéről örömmel jelenthetem, hogy a kéziratoknak körülbelül egy harmadrésze magyarországi származású s mintegy 80 XIV—XV. századi kéziratról egykoru feljegyzések alapján ki lehet mutatni, hogy részint itt a hazában készültek, részint pedig XV. századi hazai könyvtáraknak voltak egykor alkatrészei.

Ezek tartalmukra nézve leginkább theologiai és canonjogi munkák s egynek kivételével mind latin nyelvűek. A nyelv és tartalom azonban itt mellékes kérdés. A fő, a mi e kéziratoknak irodalom és műveltségtörténeti fontosságot kölcsönöz azon körülmény: hogy bennök 3 oly XV. századi hazai írónak, 13 XIV.—XV. századi hazai könyvmásolónak és 15 oly XV. századi hazai könyvtárnak emlékét birjuk megörökítve, melyekről ekkorig vajmi keveset tudtunk.

Itt van Kézsmárki Jánosnak a bibliai tudományok tanárának Summája a XV. század elejéről, itt Iglói Arnoldnak a hét művészet mesterének Rosariususa 1422-ből, s itt Podolini Senftleben Zsigmond löcsei altarista latin-német szótára a XV. század végéről. A könyvmásolók nevei közt találjuk: Szepesi Benedek Pált 1357-ből, Csukárdi StephtHenriket 1377-ből, Poprádi Miklóst 1386-ból, Stoll Pétert 1410-ből, Iglói Silvestert 1422-ből, Lőcsei Petschmessing Kristófot 1441-ből, Thordai Miklóst 1461-ből, Sztropkói Lőrinczet 1468-ból, Kassai Kraus Mártont 1469-ből, Jászberényi Jánost 1497-ből, Budai Miklóst és Rozsnyai Jámbor Jánost a XV. századból. Végre a XV. századi hazai könyvtárakból találunk itt: a löcsei sz. Jakab egyház, a löcsei sz. György kápolna, a löcsei városon kívüli sz. Erzsébet egyház, az iglói, ófalusi, bártfai és budaméri egyházak, a szepesi 24 plebános társulata, a kassai Domonkosok, Stock János szepesi prépost, Miklós egri kanonok, Lewdeschit György szepesi kanonok és Péter gönczi plebános gyűjteményeiből kéziratokat. Mindezek a hazai középkori irodalom- és művelődéstörténethez nagybecsű, ekkorig egészen ismeretlen adalékokat szolgáltatnak.

Ezekből a XIV—XV. századi írókat és könyvmásolókat nagyrészt már felhasználtam, a XV. századi könyvtárakat pedig most kívánom a jelen közleményben ismertetni. Mivel azonban a felsorolt könyvtárak együttes ismertetése, a szepességiek túlnyomó terjedelme miatt, meghaladná azon tért, melyet

folyóiratunk korlátolt ivszámánál fogva a jelen közleménynek szántam, ezuttal csak a szépe sségieket mutatom be s ki-egésztve ezeket a Nemzeti Múzeum és a budapesti egyetem könyvtárában levő anyaggal, egykoru feljegyzések alapján, alább 16 ismeretlen XV. századi szépesi könyvvesházból közlök összesen 85 kéziratot és ősnymtatványt.

Nagyon jól tudom, hogy e kéziratok és ősnymtatványok a hajdani könyvtáraknak már csak romjai, melyekből azok egykori állapotáról csak igen halvány képet nyerünk, de össze-szedtem e romokat, hogy megtegyem az uttörő lépést hazánk középkori könyvtárainak restructiójához, s felhívjam a szak-férfiak figyelmét a középkorból ránk maradt kéziratok és ősnym-tatványok egykoru feljegyzéseire, melyekben a hazai középkori bibliographia »codex diplomaticusa« rejlik.

Szívesen elismerem, hogy közleményem jelen alakjában még sok kívánni valót hagy fönn s távol van attól, hogy a XV. szá-zadi szépe sségi könyvtárakról teljes képet nyújtson. De ez nem is volt célom. Mindössze a mire törekedtem az volt: uj adalékkal megvilágítani a szépe sségi XV. századi könyvtári viszonyokat; s ezt közleményemben el is értem. Összehordtam a szétszórt anyagot együvé, felállítottam a felderített könyvtárak kereteit, s midőn az eredményt itt közrebocsátom, ezt azon reményben teszem, hogy buváraink idővel ki fogják egészíteni közleményem héza-gait, s közre fognak munkálni középkori könyvtáraink recon-structiójához. E célra a »Magyar Könyvszemle« készséggel megnyitja hasábjait s biztos vagyok benne, hogy a hazai és kül-földi könyvtárakban lappangó magyarországi vonatkozású közép-kori kéziratok és ősnymtatványok provenienciájának felderítése után, hazánk középkori könyvtárait egészen más színben fog-juk látni.

Annyit azonban a közleményemben foglalt adatokból is következtethetünk, hogy a szépe sségi egyházaknak, lelkészeknek és szerzeteknek a középkorban megvoltak a maguk könyvgyjüte-ményei, melyek ha nem is emelkedtek mind a könyvtár színvonalára, de megfeleltek az akkori culturális viszonyok igényeinek. Ránk maradtak a középkorból, hogy csak a főbeket említsem, a pozsonyi káptalan, a nagyszebeni plebánia, a nagyszebeni és kassai domonkosok, a zágrábi káptalan, a körmöczi és bártfaj

egyházak, Mátyás király és Vitéz Ján. könyvtárainak maradványai, ezekhez sorozhatjuk most a szepességi XV. századi könyvtárakat, melyeknek statistikai kimutatását következőleg állítottam össze. Képviselve van közleményemben összesen 16 könyvtár 85 kézirrattal és ősnyomtatvánnyal. Ezekből a lőcsei sz. Jakab egyházra esik 6, a lőcsei sz. Györgyről nevezett kápolna könyvtárára 10, a lőcsei kórháztemplomra és ennek egyik oltárára 8, a lőcsei sz. Erzsébet városon kívüli egyházára 3, az iglói, ófalusi és menyhártfalvi egyházak mindenikére 1, a szepesi 24 lelkész társulati könyvtárára 8, Stock János szepesi prépostra 1, Leudeschit György szepesi kanonokra 1, Szepesszombati Bertalan szepesolaszi lelkészre 3, Kézsmárki János tanárra és menyhártfalvi lelkészre 2, János leibiczi lelkészre 1, Senftleben Zsigmond oltárnokra 3, a látókövi kartauziakra 6 és a lechniczi kartauziak könyvtárára 30 kézirat és ősnyomtatvány.

Ezek közt szoros értelemben vett könyvtár csak három van, ugymint: a sz. Györgyről nevezett lőcsei kápolna könyvtára, melynek a XV. században külön helyisége volt s egykoru feljegyzések alapján ez időben mint könyvtár (*libraria*) ismeretes, továbbá a 24 szepesi plébános társulati könyvtára, mely 1405-ben már létezett és 4 lelkész által kormányoztatott, és a lechniczi kartauziak könyvtára, melyről ugyan egykoru feljegyzések nem mondják, hogy könyvtár volt, de könyveinek fennmaradt tekintélyes száma ezt valószínűvé teszi. A többi könyvesházak valószínűleg kisebb nagyobb gyűjtemények voltak.

Mindezeket ismertetésemben 3 csoportra, ugymint: egyházi, lelkészi és szerzetesi könyvtárakra osztályoztam, s minden egyes könyvtárhoz rövid bevezetést irtam. A gyulafehérvári kéziratoknál hivatkozom Beke Antal nyomtatott jegyzékére, a többiekénél megjelelem külön a megfelelő provenienciát.

Végül megjegyzem még, hogy a kéziratokon a legrégibb feljegyzés 1405-ből való s hogy e feljegyzések a proveniencián kívül a XV. századi szepességi művelődési viszonyokhoz s a könyvek akkori árához sok ismeretlen adalékot nyújtanak.

De térjünk át a könyvtárak részletes ismertetésére.

A.

XV. SZÁZADI EGYHÁZI KÖNYVTÁRAK.

I.

A lőcsei szent Jakabról nevezett parochialis
egyház könyvei.

A lőcsei sz. Jakabról nevezett egyház építési idejét Henszlmann Imre érdemes régészünk 1245 re teszi. ¹⁾ Volt-e az egyháznak ekkor vagy később könyvtára, erről történeti emlékeink nem adnak felvilágosítást. Valószínű azonban, hogy a középkorban uralkodott általános szokás szerint birt ilyenell, habár ez iránt csak a XV. században találunk adatokat. A gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban van ugyanis 5 XV. századi kézirat s a Nemzeti Múzeum könyvtárában egy ősnymtatvány, melyekről XV. századi feljegyzések bizonyítják, hogy a sz. Jakab-egyház könyveiből valók. A legrégebb feljegyzés ezeken 1440-ig nyulik fel s Weidnau Tamás baccalaureus és lőcsei hitszónoktól származik.

E feljegyzések azonban csak a sz. Jakab egyház könyveiről s nem könyvtáráról beszélnek, s nem említik a »libraria« szót, a mint ezt a XXIV. szepesi plebános társulati könyvtáránál és a sz. Györgyről nevezett lőcsei kápolna könyveinél tapasztaljuk. Az egyház kéziratái a következők:

(1. sz.) Vilhelmi tractatus theologico juridicus, in libris VIII. cum tractatu de interdicto, item de negligentis missarum. XIV. sz. papirkézirat, ívrét, 288 levél. Boritéktábláján egykorú irással ez áll: »Istum librum assignavit et dedit Dominus Thomas de Weydnaw Baccalaureus in decretis predicator in Lewcza, Ecclesie beati Jacobi post nativitatem beate Marie Virginis. Anno Domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo. Orate pro eo unum Ave Maria.« (Beke A. Index etc. 634. sz.)

¹⁾ Lőcsének Régiségei. Budapest 1878. 30 l. A Magyarországi Régészeti Emlékek III. köt. II. részében.

(2. sz.) Vegyestartalmú hártyakézirat a XIV. századból, ívrétben 290 levél. Magában foglalja a következőket: 1. Augustini et Isidori Sermones LXXIII. 2. Senece liber de paupertate cui adhaerent centum proverbia et sententiae breves de negligentiis, de septem vitiis, de tribus generibus hominum, de creatione mundi et septem planetarum. 3. Liber differenciarum Isidori episcopi et liber de subditis cum Excerptis ex Augustino, Orosio, Gregorio M. et aliis. 4. Tomus b. Anacleti Pape de regnis ac provinciis regnorum, ac civitatibus provinciarum, nomina undecim regnorum continentium in se provincias centum et tredecim. 5. Passio s. Sebastiani, vita Mariae Aegyptiacae in versibus, vetus testamentum et novum omnium historiarum quae continentur in biblia. 6. Liber Anselmi archieppi Cantuariensis sive cur Deus homo. 7. Sermones s. Augustini. 8. Libri septem de natura divinitatis, de operibus conditoris, de malo in genere, de humanitate, de virtutibus et gratia, de sacramentis, de fine mundi. 9. Excerpta ex Virgilio, Lucano, Ovidio, Juvenali, Tibullo. — Boritéktábláján a következő XV. századi feljegyzések állanak: »Iste liber est Petri de Stolln«,¹⁾ és alatta: »Iste liber est Ecclesie S. Jacobi in Lewtscha.« A másik boritéktáblán még egy egykorú feljegyzést találunk, melyből megtudjuk, hogy a könyv Olaszországban 10 liráért (X. libris) vásároltatott. (Beke A. Index etc. 31. sz.)

(3. sz.) Sermones Meffret hortulus regine. XV. sz. papirkézirat, ívrét, 231 levél. Egykorú feljegyzése: »Liber beati Jacobi in Lewtscha.« (Beke A. Index etc. 494. sz.)

(4. sz.) Sermones dominicales et festivales. Ivrétű XV. sz. papirkézirat 266 levél. Boritéktábláján egykorú kéztől ez áll: »Liber Ecclesie beati Jacobi in Lewtscha.« (Beke A. Index etc. 500. sz.)

(5. sz.) Textus sententiarum et conclusionum. Ivrétű 1449-ben készült papirkézirat 237 levél. A szöveget előző levélen XV. századi kéztől a következő feljegyzést találjuk: »Liber Ecclesie Beate Jacobi in Leutscha.« (Beke A. Index etc. 568. sz.)

¹⁾ Stoll Péter benedekrendi szerzetes volt a stohlai (szepesmegyei) monostorban, s 1410-ben a »Duo libri Malagranati de poenitentibus et proficientibus« című codexet másolta. (M. Könyvszemle 1879. évf. 48. l.)

(6. sz.) Thomae de Aquino: Secunda Secundae partis Summae theologiae. XV. századi nyomtatvány év, hely és nyomda megnevezése nélkül, ivértben. (Hain I. 1457. sz.) Első levelén XV. századi kéztől ezen feljegyzés áll: »Ecclesie Sancti Jacobi in Lewtscha.«

II.

A lőcsei sz. György kápolna könyvtárának kéziratai.

A lőcsei sz. Jakab-egyházban az említett könyvgyűjteményen kívül, egy másik középkori könyvtár is létezett t. i. a sz. Györgyről nevezett kápolna könyvtára, melyről ezúttal megemlékezni kívánunk. Maga a kápolna a XIV. század második felében, mindenesetre pedig 1392 előtt épült, épülete a főtemplom éjszaki mellékhajójához támaszkodott s ajtaja az éjszaki előcsarnokba nyílt.¹⁾ E kápolnáról, Sperfogel krónikájából, tudtuk, *) hogy önálló lelkész, (capellarius) felügyelete alatt állott, kit a lőcsei városi tanács mint patronus választott, tudtuk, hogy a kassai piacon saját háza volt, melynek évi haszonbérét a capellarius húzta. Tudtuk azt is, hogy a kápolna fölött hajdan könyvtárhelyiség volt, **) melynek oszlopáról és emléktáblájáról Wagner Analectáiban érdekes felírásokat közölt; ⁴⁾ de hogy mi történt a könyvtárral, erről a hazai kútfőkből ekkorig tudomásunk nem volt. Hogy azonban a könyvtár egészen el nem pusztult, mutatja a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár, mely még ma is 10 oly XV. századi kéziratot őriz, melyek a XV. században a lőcsei sz. György-kápolna könyvtárában voltak. E kéziratok kétségkívül a hajdani könyvtárnak csak igen kis részét képezik, mert hogy az eredetileg jelentékeny lehetett, mutatja azon körülmény, hogy az egykorú feljegyzések határozottan a kápolna könyvtáráról, »libraria«-ról beszélnek, a mit tudvalevőleg a középkorban csak tekintélyes

¹⁾ Henszlmann I Lőcse Régiségei. 40—42 l.

²⁾ Wagner Analecta Scepusii II 133 l.

³⁾ Henszlmann I. i. h. 31, 60 l.

⁴⁾ II. 347 l. Az oszlopon levő felírások 1251-ben kezdődnek és 1516-ban végződnek; az emléktábla felírásai 1410-ben kezdődnek és 1698-ban szakadnak meg.

könyvgyűjteményekre alkalmaztak. A legrégebb feljegyzés a kéziratokon 1439-ből való s Ágoston menyhártfalvi és Czipser Miklós krakkói altarista emlékéét őrizte meg. Fölötte érdekes még egy másik 1466-ki feljegyzés is, mely megemlékezik arról, hogy a lőcsei kápolna tulajdonát képező kassai ház leégett, felsorolja az akkori lőcsei tanácsurak neveit s kiemeli, hogy a leégett ház hasznosbéréből azelőtt a capellarius évenként 20 és a hitszónok 10 aranyforintot kapott.

A kápolna fönmaradt könyvtárának kézíratai a következők:

(7. sz.) Tractatus ad Hussitas. Negyedréti, 1418-ban készült papirkézirat, 149 levél. Boritéktábláján ezen egykorú feljegyzés olvasható: »Liber Capelle Sancti Georgii in Lewtzow«; és más helyen; »legatus est liber domino Augustino plebano in Meynhardsdorff terre Scepusiensis per Dominum Nicolaum Czipser Altaristam ecclesie beate Marie Virginis (Cracovie) qui obiit in vigilia Corporis Christi, anno domini m^o. cccc. xxx. nono.« (Beke A. Index etc. 608. sz.)

(8. sz.) Biblia Sacra continens libros sapientiales, propheticos et novum testamentum. XV. századi papirkézirat, ívrét, 331 levél. — Boritéktábláján nincs határozottan kitéve, hogy a sz. György kápolna könyvtárából való, de az ott levő feljegyzés tartalma, mely a kápolna kassai házáról és a lőcsei tanácsurakról szól, implicite involválja azt. E feljegyzés a következő: »Anno domini 1466 feria quinta ante dominicam Oculi combusta et voragine ignis consumpta est domus illa in Cascha e qua census videlicet XX-ti floreni auri capellario et predicatori decem annuatim juxta continenciam litterarum foundationis legitimo cum effectu persolvebantur. Eadem feria secunda post festum sancti Mauricii, quod tunc erat die dominica per patronos videlicet Iudicem Alexium Boiser et Juratos Thomam Briger, Nicolaum Tannenberger, Petrum Cromer, Bartholomeum Scholz, Nicolaum Gobel, Thamasch, Casparum Rochinfinger, Matheum Forehtel, Heneko, et Leonardum Coomer consules huius civitatis, praedictae domus Nicolao Tirbach pro tunc possessori et inha-

bitatori pro eiusdem domus reedificacione a die praetacta combustionis computando, decem annis centum, medietatem videlicet 15 florenos auri relaxaverunt.« (Beke A. Index etc. 52. sz.)

(9. sz.) Hugvicio explanationes Determinationum majorum Petri Thanberg. Ivréttü, 1397-ben készült papirkézirat, 206 levél. Az 1^a levélen XV. századi kéznek a következő feljegyzése áll: »Hugvicio librarie in leutscha in domo dominorum de capella S. Georgy Martiris, si aufferetur reddatur.« (Beke A. Index etc. 211. sz.)

(10. sz.) Hugonis expositio in Joannem Evangelistam. XIV. sz. papirkézirat, ivréttben 233 levél. Első levelén XV. századi kéztől ezen feljegyzés áll: »Iste liber ab antiquo fuit Ecclesie sancti Joannis in Leutscha«, és alább: »Presens liber legatus est ad librariam in Lewczsch per sacerdotem unum.« (Beke A. Index etc. 281. sz.)

(11. sz.) Papirkézirat a XV. századból, ivrét, 116 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Expositio difficilium vocabulorum in s. scriptura occurrentium. 2. Curialis tractatus de sortilegiis editus a magistro H. de Hassia. Boritéktábláján egykorú kéztől olvasható: »Liber proprius Capellae Sancti Georgy Lleuze.« (Beke A. Index etc. 219. sz.)

(12. sz.) XV. századi vegyestartalmú kézirat, ivrét, 261 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Sermones sacri. 2. Theoremata de hostia consecrata scripta per manus Joannis de Lichtenwald. 3. De officio Missae ex operibus s. Thome de Aquino scripsit fr. B. de Pentinis ordinis predicatorum provincie Tholosane in conventu Orthes in Vasconia. 4. Liber Secretus secretorum Alexandri Magni, quem Philippus Clericus Guidoni de Valentia episcopo dedicavit. Boritéktábláján ezen egykorú feljegyzés áll: »Liber proprius Capelle Sancti Georgy.« (Beke A. Index etc. 338. sz.)

(13. sz.) Sermones festivos. Papirkézirat a XV. századból, ivréttben 201 levél. Első levelén ezen egykorú feljegyzés áll: »legatus est presens liber per quendam personam ad librariam in lewtscha.« (Beke A. Index etc. 201. sz.)

(14. sz.) *Speculum humanae Salvationis*. Negyedréti papír-kézirat, 83 levél. Hogy a sz. Györgyről nevezett löcsei kápolna könyvtáraé volt, ezt a borítéktábla belsején olvasható következő egykorú feljegyzés bizonyítja: »Item in Anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo. Ego Johannes hymesd alias Canonicus etc. nunc rector Capelle Sancti Georgii martiris in Civitate levcz fundate Res et bona que pertinent ad Capellam et ad altare videlicet que in domo inveni sine inventario manuterdia, (sic) antependia antiqua et nova relictá. Item manuterdia XVII, item antependia et mensalia nova et vetera XXIII« etc. (Beke A. Index etc. 529 sz.)

(15. sz.) Hártyakézirat a XV. századból, negyedréti 303 levél. Tartalmazza a következő cikkeket: 1. Sermones de tempore et de Sanctis. 2. Summae theologicarum veritatum libri VII. Borítéktábláján XV. sz. kéztől ez áll: »fuit nothardi et pertinet ad librariam in Capella.« (Beke A. Index etc. 537. sz.)

(16. sz.) Vegyestartalmú XV. századi kézirat, ívrét, 232 levél. Tartalmazza: 1. Liber primus Sententiarum. 2. Compendium theologiae veritatis. 3. Tractatus de Contractibus, emptio-nibus et venditionibus. 4. Epistola Samuelis izraelitae per Alphonsum fratrem in latinum versa. Borítéktábláján egykorú kéztől ez áll: »Iste liber presentetur Capelle Sancti Georgii.« (Beke A. Index etc. 579. sz.)

III.

A löcsei kórháztemplom és az ottani sz. Miklós és sz. Katalin oltárkéziratai.

A löcsei kórház sz. lélekről nevezett temploma az ország legrégibb templomainak egyike. A löcsei krónika keletkezését 1045-re teszi s Thurzó György 1535-ben 500 forintot hagyományozott neki. A templomnak a középkorban könyvgyűjteménye is volt, melynek XV. századi állományából a gyulafehérvári könyvtárban maradt fenn 2 kézirat. Ezenkívül a templom sz. Miklós és sz. Katalin nevű oltára is birt saját könyveivel, mivel ezekből a gyulafehérvári könyvtárban még 6 kézirat létezik. Ez utóbbiak feljegyzései szintén a XV. századból származnak s

a legrégibb 1426 évszámmal van keltezve. E kéziratokat itt együttesen közöljük a mint következnek:

(17. sz.) Tractatus de fide et de ss. trinitate. Ivrétű. XV. sz. papirkézirat, 308 levél. Előlevelén ezen egykoru feljegyzés áll: »Ecclesie hospitalensis.« (Beke A. Index etc. 574. sz.)

(18. sz.) Burchardi Conciones. XV. sz. papirkézirat ivrétben 199 levél. Boritéktábláján van a következő egykoru feljegyzés: »Liber Ecclesie hospitalensis.« (Beke A. Index etc. 74. sz.)

(19. sz.) Sermones Sacri. Ivrétű papirkézirat a XV. századból, 178 levél. Első levelén XV. századi kéztől ezen egykoru feljegyzés áll: »Iste liber pertinet ad altare sanctorum Nicolai et Catarine in leutscha in hospitali.« A 178 levélen pedig ez: »In isto libro continentur folia 178^b Anno Domini 1426 et citra.« A boritéktábla belsején pedig ez olvasható: Anno domini 1467 emit presentem librum cum . . . gado et pisana pro 8 florenis ante festum Michaelis Archangeli (Petrus). (Beke A. Index etc. 501. sz.)

(20. sz.) Vegyestartalmu XV. sz. papirkézirat, ivrétben 434 levél. Tartalmazza a következőket: 1) Joannis Chrisostomi opuscula varia. 2) Tractatus de sacramento Eucharistie et de comunione sub utraque specie contra Jacobellum. 3) Tractatus magistri Richardi super canone. 4) Tractatus magistri Odonis de poenitentia. 5) Prologus in Regulam canonicorum sancte et juste vivendi et sanctorum patrum exempla imitandi Joannis de Mylyczyn dicti Codrus Pragensis (1405.) 6) Compendium confessionis optimum, compilatum a fratre Conrado ord. Cisterciensis cum tractatu de vitiis et virtutibus. 7) Liber de doctrina cordis editus a Domino Guidone monacho ord. Cisterciensis cardinali Urbis Rome. 8) Tractatus de poenitentia et de laudibus B. M. Virginis. 9) Constitutiones provinciales provincia Pragensis edite per vener. Ernestum archieppum Pragensem a 1349 cum variis tractatibus theologicis.« A könyv előlevelén XV. századi kéztől a következő feljegyzés áll: »Iste liber pertinet ad

1) Wagner Car. Analecta II. 7. 1.

altare sanctorum Nicolai et Katharine in Lewtscha in hospitali.« (Beke A. Index etc. 93. sz.)

(21. sz.) Expositio orationis dominicae et decalogi, cum sermonibus sacris et tractatus theologici de virtutibus et vitiis cum libro dialogorum b. Egidii. Ivkrétű, XIV. századi papirkézirat, 358. levél. XV. századi feljegyzése: »Iste liber pertinet ad altare sanctorum Nicolai et Catherine in Lewtscha in hospitali.« Másik helyen pedig ez áll: »1469 proxima feria quarta post festum sancti Gregorii emit librum presentem VI. fl. eodem die solvi eidem dono Caspar.« (Beke A. Index etc. 216. sz.)

(22. sz.) Tractatus Joannis Andree de cognatione. — Sermones dominicales et festivales. XV. sz. papirkézirat ivrét, 179 levél. Egykoru feljegyzése: »Iste liber pertinet altari sanctorum Nicolai et Katerine in Lewtscha in hospitali.« (Beke A. Index etc. 298. sz.)

(23. sz.) Vegyestartalmu papirkézirat a XV. századból ivrétben 312 levél. Tartalmazza a következőket: 1) Liber miraculorum b. Virginis Glorioso. 2) Parva Postilla epistolarum dominicalium hyemalium. 3) Homilie Bartholomei. Boritéktábláján egykoru kéztől a következő feljegyzés áll: »Iste liber pertinet ad altare sanctorum Nicolai et Catherine in leutschau in hospitali.« (Beke A. Index etc. 352. sz.)

(24. sz.) Sermones de Sanctis. XV. sz. papirkézirat 4-ed rétbén 385 levél. Egykoru feljegyzése: »Iste liber pertinet ad altaria S. Nicolai et Catherine in Leutsch in hospitali.« (Beke A. Index etc. 509. sz.)

IV.

A lőcsei városon kívüli sz. Erzsébet egyház kéziratai.

A lőcsei városon kívüli szent Erzsébet egyház, Sperfogel lőcsei krónikája szerint,¹⁾ Lőcsén a városon kívül egész 1532-ig fennállott, ekkor azonban a városban tanyázott német lovasság tanácsára, hogy ellenséges megszállás eshetőségénck kitéve ne

¹⁾ Wagner Analecta Scepusii.

legyen s a várost ne veszélyeztesse, a városi tanács rendeletére közbiztonsági szempontból leromboltatott. Ez alkalommal történt, hogy a nép a templomban nagy pusztításokat vitt véghez, s mindent vitt, rabolt a mihez csak fért. Valószínűleg ekkor hordták szét az egyház könyveit is, mert hogy a sz. Erzsébet egyház ilyenekkel már a XV. században birt, mutatja a Batthyányi-könyvtár azon három kézírata, melyet itt ismertetünk. Ezek fön-tartották az egyház régi könyvgyűjteményének emlékét s a raj-tuk levő egykoru feljegyzésekből megtudjuk, hogy az egyiket Rubner Bálint szülei beleegyezésével 1479-ben, a másikat bizo-nyos József nevű ur 1482 ben, s a harmadik Ambrus szepesola-szi plebános a XV. században a löcsei városon kívüli sz. Erzsébet egyháznak ajándékozták. E kéziratok a következők :

(25. sz.) *Sermones de tempore doctoris de Has-selbach.* Ivrtű, XV. századi papirkézirat 206 levél. Szepességi provenienciáját a boritéktáblán levő egykoru feljegyzések két-ségtelenül igazolják. Ezek közül a legérdekesebb, mely a köny-vet a löcsei városon kívül levő sz. Erzsébet egyháznak vindikálja, a következő: »Iste liber est datus et legatus per Valentinum filium Rubner ad Ecclesiam sancte Elisabethe extra muros Lewtschovii cum consensu patris sui et matris. Anno 1479.« (Beke A. Index etc. 257. sz.)

(26. sz.) XIV. sz. papirkézirat, ivrét 242 levél. Tartalma: 1) *Tractatus de vitiis et virtutibus.* 2) *Summula Reymundi.* A szöveg előtti levélen XV. sz. irással ezen fel-jegyzés olvasható: »Iste liber est datus per dominum Joseph ad Ecclesiam sancte Elisabeth extra mu-ros Leutschaue (sic) quod ibidem perpetue ma-neat, anno 1482.« (Beke A. Index etc. 602. sz.)

(27. sz.) *Tractatus de ss. Trinitate.* XV. sz. papirkézirat, ivrét 132 levél. Az előlevélen XV. sz. irással a következő feljegyzés áll: »Iste liber est legatus ad Ecclesiam s. Eliza-beth extra muros Lewtsowie per dominum Ambrosium quondam plebanum in Valendorf.« (Beke A. Index etc. 575. sz.)

V.

Az iglói szűz Máriáról nevezett egyház kézírata.

(28. sz.) Ivrétű XV. sz. papirkézirat 396 levél. Tartalmazza a következőket: 1) Explicatio Decalogi. 2) Tractatus de corpore et sanguine Domini. 3) Tractatus de Sacramento Eucharistie et expositio missae. — Az 1-ő levélen egykoru irással ez áll: »Iste liber assignatus est ecclesie beate Marie Virginis in nova willa (Igló) 1440.« (Beke A. Index etc. 208. sz.)

VI.

Az ófalusi szűz Máriához czimzett egyház kézírata.

Tamás baccalaureus 1440-ben az ófalusi szűz Máriáról nevezett egyháznak a következő kéziratot ajándékozta:

(29. sz.) Postillae Hyemales. Ivrétű XIV. századi papirkézirat, 141 levél. Első levelén ezen egykoru feljegyzés olvasható: »Istum librum assignavit dominus Thomas baccalaureus decretorum ad ecclesiam beate marie virginis in Antiqua villa (ófalu.) Anno domini m. cccc. xl.^o. Oratē pro eo unum ave Maria.« (Beke A. Index etc. 423. sz.)

VII.

A menyhártfalvi sz. Szerváczról nevezett egyház ősnymtatványa.

(30. sz.) Alberti Magni: Summa precludissima de mirabili eucharistie sacramento. Ulm. 1474 apud Joannem Zeiner, in folio. Boritéktábláján egykoru kéztől a következő feljegyzés áll: »Liber ecclesie S. Servacii in villa menhardi per dominum Servacium¹⁾ in Lewtschau plebanum legatus anno domini 1498.« (A budapesti egyetem könyvtárában.)

¹⁾ Servaciust mint menyhártfalvi lelkészt hívták meg 1463-ban Lőcsére plebánosnak, hol egész 1497-ig működött.

B.

XV. SZÁZADI LELKÉSZI KÖNYVTÁRAK.

VIII.

A szepesi 24¹⁾ plebános társulati könyvtárának
kéziratai.

Ismeretes, hogy a Szepességen 1248-ban a szepesi 24 plebános társulata keletkezett, mely alapszabályait 1298-ban megújította s időfolytán királyainktól több kiváltságot nyert. A társulat a testületi szellem ápolására alakult s célja volt a tagokat hivatásuk teljesítésében egyházi és világi ügyekben kölcsönösen segíteni. E cél elérésére a tagok, kik csak egyházi férfiak lehettek, kebelükből 4 elüljárót választottak, ugymint: egy igazgatót (rector), egy őrt (custos) és két gondnokot (provisores), kik egy évi időtartamra a társulat ügyeit egészen önállóan vezették, a tagoknak időnkint utasításokat és tudósításokat küldtek, a nevezetesebb eseményeket jegyzékbe foglalták, az évi közgyűlés napját és helyét kitűzték, erre 14 nappal előbb a tagokat meghívták, s ott egy évi működésükről a társulatnak beszámoltak. Ezek őrizték a társulat pecsétjét és ládáját, melyhez mindeniköknek külön kulcsa volt, valamint az anyakönyvet is, (matricula) hova a nevezetesebb határozatokat, eseményeket és ingóságokat bevezették.²⁾

Ezen középkori művelődés történetünkre nagy fontosságú emlékek azonban elvesztek, s csak az anyakönyvnek 1519—1600-ból származó feljegyzései maradtak ránk.

Kellemesen lepett meg azért, midőn a gyulafehérvári Batthyány könyvtárban a szepesi plebánosok társulatának középkori történetéhez egy egészen ismeretlen adatot, t. i. XV. századi könyv-

¹⁾ A 24 szepesi község nevei a következők: Váralfa (Suburbium), Felbach (Eulenbach), Odorin, Igló (Villa nova), Harikócz (Villa palmarum), Ilyésfalva (Villa Ursi), Kuriman (Villa S. Quirini), Csütörtökhely (Quintoforum vagy Villa S. Ladislai), Káposztafalva (Villa composita), Svabócz (Villa Suevi) Poprád (Theutschendorf), Felka, Szepesszombat, Millenbach, Lomnicz, Hunfalva (Villa Pulom), Béla, Leibitz, Villa Durandi, Villa Rusquini, Lőcse, Olaszi (Villa latina), Menyhártfalva.

²⁾ Wagner I. 266—268 l. II. 189—190 l.

tárából 8 kéziratot találtam, melyek a társulat akkori belviszonyait egészen új szempontból világítják meg. E kéziratok egykoru feljegyzéseikben megőrizték a társulat XV. századi könyvtárának emlékét s a 31-ik számú kézirat feljegyzéséből megtudjuk, azon ekkorig egészen ismeretlen nagyfontosságú adatot is, hogy a könyvtár 1405-ben már létezett s ez időben György leibiczi lelkész, Fugisrecht Miklós, Herbort Péter, iglói kápolna-igazgató, és Fustrib a löcsei sz. György kápolna igazgatója által kormányoztatott, kik a társulat akkori könyvtárnokai voltak. Arra nézve azonban, valjon a könyvtár egy vagy több helyütt őriztetett és körülbelül hány kötetből állhatott, a feljegyzések semmi tájékozást nem nyújtanak. A könyvtárból fönmaradt kéziratok a következők:

(31. sz.) Glossa in Epistolas S. Pauli apostoli ad Corinthios. XIV. sz. papirkézirat, mely ivréiben 178 papirlevélből áll. Boritéktábláján rubrumban a következő egykoru feljegyzést találjuk: »In hoc volumine (continetur) glossa ordinaria super epistolas ad romanos. Item supra ambas ad Corinthios et fuerunt hec duo volumina, patris cum suo socio domini georgii plebani de leibicz religionem intrantis et parochiam relinquentis, qui hec 2 volumina cum ceteris pluribus in hanc librariam dedit, que libraria pro tunc scilicet anno domini m^o cccc quinto regitur a domino Nicolao fugisrecht predicto domino georgio in prefata leibicz canonice substituto et a domino petro herbord magistro capelle in nova villa ac a domino fustrib Cepelle b. Georgii martiris in Lewcza seruitore. Disponat Deus ac dirigat sibi in laudem et gloriam et honorem ac bonum modum omnibus ab hys quatuor prefatis personis prefatam librorum (congregacionem)... intenditur in hys factis.« (Beke A. Index etc. 245. sz.)

(32. sz.) Guillelmi Marcelleti Decani Summa juris in ordinem alphabeticum digesta cum indice. A. 1377. — Tabulae Chronologicae Stanislai Christiani de Ilsa Clerici Cracoviensis dioecesis. a. 1376. Ivréti, XIV. sz. papirkézirat, 136 levél. Boritéktábláján XV. századi írással a következő feljegyzés áll:

»Liber fraternitatis XXIV. plebanorum civitatum regalium«. (Beke A. Index etc. 533. sz.)

(33. sz.) Concordantia juris. Tractatus theologico-juridicus in ordinem alphabeticum digestus. a. 1473. — Papirkézirat a XV. századból, ivrét, 228 levél. Egykoru feljegyzése a borítéktábla belsején: »Liber fraternitatis plebanorum XXIII, civitatum regalium«. (Beke A. Index etc. 595 sz.)

(34. sz.) Tractatus de Feudis et debitis. XV. sz. papirkézirat ivrétben 115 levél. Borítéktábláján egykoru írással ez áll: »Liber fraternitatis XXIV plebanorum« (Beke A. Index. etc. 606. sz.)

(35. sz.) Jus Canonicum juxta ordinem decretalium. XV. sz. papirkézirat ivrétben, 323 levél. Borítéktábláján a következő XV. századi feljegyzés áll: »Liber fraternitatis XXIV plebanorum. (Beke A. Index etc. 146 sz.)

(36. sz.) Commentarius in librum tertium Decretalium. Ivretü, 346 levélből álló papirkézirat a XV. századból. Provenientiaját a következő egykoru feljegyzések igazolják: »Liber fraternitatis 24 plebanorum in Scepusio«, továbbá: »Liber Domini Joannis Benedicti de Vratislavia decretorum baccalaurei. Quem comparavit anno Domini M^o cccc^o LVI°. Et hic erat predicator in Cascha;« és alább más kéztől: »nunc autem 24 plebanorum regalium in Scepus fraternitatis«. A könyv tehát először Boroszlói Benedek kassai prédicatore volt, honnan aztán a szepesi 24 plebános társulatának birtokába került. (Beke A. Index etc. 156 sz.)

(37. sz.) Bartholomeus Brixensis Casus decretorum. Papirkézirat ivrétben a XV. századból, 225 levél. Egykoru borítékfeljegyzése: »Liber domini Johannis Benedicti, decretorum baccalareí« s alatta »liber fraternitatis XXIII. plebanorum.« (Beke A. Index etc. 613. sz.)

(38. sz.) Vegyestartalmu, XV. századi papirkézirat, 4-ed rétbén, 363 levél. Tartalmazza a következő cikkeket: 1) Bartholomei Brixensis Brocarda Juris Canonici cum exordio. 2) Regulae juris civilis breviter explicatae. 3) Disquisitio de ultima voluntate ad pias causas coram duobus testibus facta. 4) Expositio Arboris consanguineitatis. 5) Tractatus de processu judiciali.

6) *Propositio verbalis in causa decimarum super possessorio sive spoliatione.* 7) *Magistri Alani minoris Antiglandianus in extractu, in quo virtutes de beatitudine hominis consultant.* 8) *Libellus Henrici de Cracovia doctoris s. scripturae in universitate collegii Cracoviensis contra magistrum Ioannem Hus.* Colophon: *Explicit contra J. Huss magistrum M.cccc^o quadragesimo VI°.* 9) *Sermo super verba »Magister in Izrael et haec ignoras?«* 10) *Sermones de omnibus sanctis, de voluntaria paupertate, de festivitate omnium sanctorum magistri Jacobi, de clara tuba professoris theologiae et doctoris, de omnibus sanctis mag. Jacobi de clara tuba alias Mogila.* 11) *Summa Joanis Caldrini doctoris decretorum de interdicto cui adhaeret canon Concilii Basiliensis de interdicto.* 12) *Ordinationes seu regulae Martini papae V.* 13) *Summarium novarum decisionum Rotae per ven. virum dominum Bertrandum de Amassano utriusque iuris doctorem apostolici palatii causarum auditorem collectum.* 14) *Tractatus de sacramentis, censuris et nonnullis legibus ecclesiasticis.* 15) *Exhortacio ad simplicem populum.* 16) *Ordo agendorum in Synodo.* 17) *Indices varii.* 18) *Statuta Sbignei episcopi Cracoviensis.* 19) *De Sacramentis virtutibus et viciis.* 20) *De Summo bono.* A kézirat első levelén a következő XV. sz. feljegyzés olvasható: »*Liber fraternitatis XXIV. plebanorum legatus per dominum Martinum Aranyasch.*« (Beke A. Index etc. 24. sz.)

IX.

Stock János szepesi prépost egy kézírata.

Stock Jánosról a szepesi káptalan prépostjáról tudjuk, hogy a Szt. Mártonról nevezett szepesi egyházat újból építette és nagyobbitotta s ezt kelyhekkkel, egyházi öltözetekkel, drágaságokkal és könyvekkel gyarapította.¹⁾ Fönmaradtak-e ezen könyvek az illető egyházban, nem tudom; Stock János magángyűjteményéből azonban létezik a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban a következő tartalmu kézirat:

(39. sz.) 1) *Breviarium vitae seu liber operibus.* 2) *Sermones Sacri.* XV. sz. papirkézirat, ívrét 406 levél. Borítéktábláján XV. századi kéztől ezen feljegyzés áll: »*liber proprius Johannis*

¹⁾ Wágner *Analecta Scepusii* I. 348 l.

Stock prepositi Scepusiensis«. (Beke A. Index etc. 72. szám.)

X.

Lewdeschit György, szepesi kanonoknak egy
kézirata.

Lewdeschit György, szepesi kanonok, 1496-ban elhalván, végrendeletében könyveiről úgy intézkedett, hogy ezek Henckel Jánosra szálljanak.¹⁾ Csupán egy Missalet hagyott Szalóki András, szepesi kanonoknak, s egy Postillát és formulás-könyvet jegyzőjének. S úgy látszik, hogy könyvei Henckel János könyvtárában egész a mult század végeig még megvoltak, mert Wagner Analectiában Henckel Jánosról megemlékezvén, azt mondja, hogy »könyveiben a löcsei plebánia könyvtárában még jelenleg is él.²⁾ Megvannak-e még a löcsei plebánia könyvtárában Henckel János illetőleg Lewdeschit György könyvei, nem tudom, de azt tudom, hogy Henckel János sajátkezű feljegyzéseivel ellátott könyvek vannak Budapesten a múzeumi és az egyetemi s Gyulafehérvárott a Batthyányi-féle könyvtárakban. Engem ezuttal csak a Lewdeschit-féle gyűjtemény érdekel, melyből a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban a következő kéziratot találtam:

(40. sz.) Quaestiones super libris II. et IV. Sententiarum cum quibusdam Sermonibus. Ivrétű XV. sz. papírkézirat, 420 levél. Provenienciájáról az első levélen a következő XV. századi feljegyzések állanak: »Iste liber est Georgy Lewteschyty« és alább »liber proprius magistri Georgy Lewdeschyty olim per magistrum Christianum predicatorem Cracoviensem sibi legatus«. Közvetlen ezután pedig Henckel János ezeket írta: »Legatus mihi Ioanni Henckel per pie memorie ejusdem dominum Georgium Lewdeschyd amicum meum anno domini 1496.« (Beke A. Index etc. 454 sz.)

XI.

Szepesszombati Bertalan szepesolaszi lelkész
könyvei.

Szepesszombati Bertalan nevét a XV. századi szepesolaszi plebánosok közt Wágnernél nem találjuk; emlékéit azonban meg-

¹⁾ Wagner C. Analecta. Scepus. I. 352 - 53. l.

²⁾ U. i.

őrizte egy XV. sz. kézirat a budapesti egyetem s két ősnymtatvány a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Ezek közt legérdekesebb a kézirat, mert magában foglalja *Monstriberg Bertalan*, ekkorig egészen ismeretlen, lőcsei hitszónok beszédeit, melyeket ez 1454-ben készített és mondott el. E kézirat ismertetését az ősnymtatványokkal együtt itt adjuk:

(41. sz.) *Vegyestartalmu XV. sz. papirkézirat, 4-edrétben 438 levél.* Magában foglalja a következőket: 1) *Opus de passione Domini, colophonja: »Passio haec per me Bartholomeum de Monstriberg quondam predicatorem in civitate Lewtschaw conscripta et praedicata etc. Anno domini M.CCCCLIII. in die S. Germani.* 2) *Notae de morte, de verbis S. Augustini.* 3) *Duo Sermones.* 4) *Liber exemplorum secundum ordinem alphabeti.* 5) *Sermo de corpore Christi.* 6) *Exempla quaedam excerpta de libro qui intitulatur »universale bonum sive apiarius.«* 7) *Registrum eorundem exemplorum secundum ordinem alphabeti, a: 1448.* 8) *Opusculum contemplativum, a. 1448.* 9) *Sermones varii tenoris.* 10) *Notae de decreto de praedicatoribus et orationes variae.* 11) *Guidonis de Monte Rotherii manipulum curatorum seu opusculum de instructione neophytorum curatorum.* 12) *Variae notae de pestilentia.* 13) *Tractatus de septem vitiis.* 14) *Variae notae de ecclesia et de sacro concilio.* 15) *Duo sermones.* 16) *Dialogus pulcher inter magistrum et discipulum.* 17) *Nicolai de Dinchelspiel postilla praedicata ab eo Viennae et conscripta super oratione dominica.* 18) *Nota b. Gregorii super illo Evangelii »Miserunt« etc.* — A kézirat provenienciájáról a 2-ik levélen XV. sz. kéztől a következő feljegyzés áll: »*Liber domini Bartholomei plebani de Villa Latina*« (A budapesti egyetem könyvtárában.)

(42. sz.) *Bonaventurae: Quaestiones super primo sententiarum opus seraphicum. Brixiae 1490 per presbyterum Baptistam de farfengo feliciter impressum in 4° (Hain I. 3537 sz.)* A borítéktáblán ezen XV. sz. feljegyzés olvasható: »*Bartholomei de monte Georgii sum.*« (A N. Múzeum könyvtárában.)

(43. sz.) *Bonaventurae: Quaestiones super secundo sententiarum. Venetiis 1477 per Theodoricum de Reynsburch et Reynaldum de Nouinagio socios in folio. (Hain I. 3538 sz.)* Az első

levélen XV. századi kéztől ez áll: »Iste liber est Bartholomaei de monte divi Georgii plebani in Olazi.« (A Nemzeti Múzeum könyvtárában.)

XII.

Kézmárki János szepes-olaszi lelkész két kéz-
irata.

Kézmárki János gyűjteményéből két kéziratot ismerek; egyet a budapesti egyetemi, egyet a gyulafehérvári Batthyány-könyvtárban. Különösen érdekes az utóbbi, mivel Henckel János 1519-ik évi feljegyzése alapján megtudjuk róla, hogy Kézmárki János, a bibliai tudományok tanára és szepes-olaszi lelkész compilálta, kivel középkori irodalomtörténetünk egy ismeretlen hazai tudóssal gyarapodik. Úgy látszik, hogy előbb menyhártfalvi lelkész volt, mert a másik kézirat ilyennek említi. E két kézirat czimét és tartalmát itt közöljük:

(44. sz.) XV. sz. papirkézirat, ivrében, 474 levél. Tartalmazza a következőket: 1) S. Thomae theoria theologiae veritatis. 2) Determinatio quaedam de vigore indulgentiarum. 3) S. Thomae Quodlibetum. Script. r. 1470 per E. L. 4) Homiliae S. Gregorii pape. 5) Homiliae Origenis. scriptac a. 1477. 6) Homiliae b. Jeronymi super ewangelio: Scitis quia post biduum pascha crit«. 7) Homilia b. Gregorii papae de publicano. 8) Homiliae J. Johannis Chrysostomi super ewangelio »tuper Cathedram Moysi«. 9) Sermo de S. Ioanne Baptista. 10) Duo sermones de passione domini. 11) Alphabetum utile pro sermone alias aurea biblia script. 1472. 12) Anselmi Cantuariensis archiepiscopi libri duo cur deus homo. 13) Isidori episcopi liber differentiarum. 14) Speculum humanae Salvationis. 15) Fragmentum cujusdam homiliae. 16) Extractus e Summa magistri Wilhelmi. 17) Innocentii III. tractatus de contemptu mundi seu de vtilitate humanae conditionis. 18) Epistola de correctione haeticorum nec non Wicleffistarum.

A könyv provenientijáról az első levélen a következő XV. századi feljegyzést találjuk: »Volumen . . . Johannis de keszmargkt plebani in Menhartzdorff, in quo continentur isti libri«. Következik a codex általunk felsorolt tartalma. (A budapesti egyetem könyvtárában.)

(45. sz.) XV. sz. papirkézirat, ívrét 492 levél. Tartalmazza Kézsmárki János Summa theologicáját. A borítéktáblán Henckel János kezétől ezen egykoru feljegyzés áll: »Haec Summa compilata est per venerabilem dominum Ioannem de Kesmark sanctae paginae professorem quondam plebanum in Olassy et tandem per honorabilem dominum Franciscum presbiterum cecum mihi Ioanni Henckel donata pro gratificatione alimentorum«. (A gyulafehérvári Batthányi-könyvtárban. Beke A. Index etc. 311. sz.)

XIII.

János leibiczi lelkész egy kézirata.

(46. sz.) Papirkézirat a XIV—XV. századból, ívrét 491 levél, a következő tartalommal: 1) Martyrologium. 2) Tabulae concordantiarum ad Scripturam sacram. 3) Disputatio catholica contra haereticos. 3) Sermones. 4) Augustini liber de Spiritu et anima. 6) Confessionale. 7) Enchiridion Augustini. 8) Soliloquium beati Augustini de ineffabili dulcedine dei. 9) Soliloquium Augustini de natura animae. 10) Augustinus de fide ad Petrum. 11) Tractatus Anselmi: Cur Deus homo. 12) Anselmus de iusto et iniusto. 13) Tractatus Anselmi de inimicis diligendis. 14) Tractatus Anselmi de deploratione amissae virginitatis. 15) Anselmus: de libero arbitrio. 16) Anselmi liber de concordia praescientiae praedestinationis, et gratiae et liberi arbitrii. 17) Anselmi liber de similitudinibus. 18) Isidorus de norma vivendi. 19) Varia Fragmenta. 20) Bernhardus de conscientia et contemplatione. 21) Libellus de imagine vitae. 22) Fragmentum tenoris religiosi. 23) Orosii liber: Sigillum sanctae Mariae virginis. 24) Additamenta ad cantica Orosii. 25) Sermones Ioannis Sylvani publicani. sub a. 1409. 26) Notae de Clemente VII. pontifice. 27) Fragmenta ex scriptura sacra. 28) Lithurgia et ius canonicum. Hogy e kézirat a XV. században János leibiczi plebánosé volt, azt a 96. levélen olvasható XV. századi következő feljegyzés tanúsítja: »Iste liber est domini Johannis plebani in Lewbicz«. (A budapesti egyetem könyvtárában.)

XIV.

Podolini Senfftleben Zsigmond lőcsei altarista két kézírata.

Senfftlebent történeti kutfőink nem ismerik. Emlékét a gyulafehérvári könyvtár két kézírata tartotta fön, melyekből megtudjuk, hogy Podolinban született, hogy a bécsi egyetemen elnyerte a baccalaureusi fokozatot, hogy a hitszónokok használatára latin-német szótárt irt, és mint lőcsei altarista 1513-ban halt meg. E két kézirat a következő:

(47. sz.) *Expositio Hymnorum*. XV sz. papirkézirat, 4-ed rétbén, 149 levél. Az 1° könyvtábla belsején egykoru kéztől ezen feljegyzés áll: »Iste liber fuit domini Sigismundi Senfftleben de podolyno Baccalarii Wyennensis Altariste altaris sancte Barbare qui obiit anno domini 1513 in vigilia S. Briccii cuius anima requiescat in pace amen«. (Beke A. Index etc. 214. sz.)

(48. cz.) *Vocabularium latino-germanicum predicatoribus utile. propter alamanicum* XV. századi papirkézirat, 4-ed rétbén 294 levél.

A szöveget megelőző levélen egy 1513-ki kéz a következő feljegyzést irta: »Scripsit hunc vocabularium dominus Sigismundus propriis manibuset petit legentes in eo ut saltem unum ave maria pro anima sua dicant, requiescat in pace amen. tollit autem carnis debitum prefatus dominus Sigismundus Senfftleben de podolynon nomine pudleyn terre Scepu-siensis Civitatis seu castellum (sic) Baccalaureus Viennensis altarista S. Barbarae altaris Capelle sancti Georgii Leutschowie a. d. 1513. idest millesimo quingentesimo tredecimo in vigilia S. Briccii cuius anima feliciter vivat. (Beke A. Index etc. 646. sz.)

C.

XV. SZÁZADI SZERZETESI KÖNYVTÁRAK.

XV.

A látókövi karthauziak könyvei.

A látókövi,¹⁾ karthauzi könyvtárnak első nyomai, a névtelen karthauzi krónikája szerint,²⁾ 1305-ig nyulnak fel. Ekkor kezdték az ottani kolostort és az ehez tartozó, keresztelő sz. Jánosról czimzett, oratoriumot építeni, s András karthauzi atyáról, ki az építés ideje alatt a ház igazgatója volt, azt írja a krónika, hogy a seiczi monostorból sok egyházi könyvet hozott magával, az ujonnan alapított társház számára. 1307-ben a kolostor és az oratorium elkészültek, s Konrád atya, mint a látókövi karthauzi kolostor első priorja társaival együtt tényleg birtokba vette azokat. E Konrádról³⁾ azt írja az említett krónika, hogy kitünő könyvmásoló volt s a szerzet használatára: 2 Missalet, 1 Gradualet, 1 Breviariumot, 1 Collectariumot, 1 Officium Defunctorumot és több más könyvet másolt, melyek a szerzet birtokában 1517-ben, mikor a névtelen krónika készült még megvoltak. Ezek és az András által Seiczből hozott könyvek képeztek a könyvtárnak első zsengéit.

A karthauzi rendnek, a könyvirás terén a középkorban kifejtett tevékenysége valószínűvé teszi, hogy e könyvtár a XIV—XV. században ép oly jelentékenyen gyarapodott, mint a hogy ezt ez idétt a bazeli, erfurti, freiburgi, seizi, lövöldi és más karthauzi könyvtáraknál tapasztaljuk. Következtethetjük ezt János látókövi karthausi prior azon 1352-ik évi okleveléből is, mely részletesen felsorolja azon könyveket, melyeket a látókövi kolostor a lechniczi kartauzi kolostornak 1319—1351-ig átengedett. Feltehetjük, tehát hogy a könyvtár könyveinek száma a XV. század végén tekintélyes volt. Csak Jodok priorról említi még a XV. század végén a krónika, hogy kitünő könyvmá-

1) Látóköv vagy Lethonkö latinul Lapis Refugii azelőtt karthauzi kolostor, most falu Szepesmegyében, Lőcse mellett.

2) Wagner C. Aalecta Scepusii II. 74 l.

3) U. i. Magyar Könyvszemle 1879. 143. l.

soló volt, s a szerzet számára: 2 Antiphonalet, 2 Gradualet és sok más egyházi könyvet másolt. ¹⁾ Ő tehát és az előbb említett Konrád voltak a látókövi könyvtár gyarapodásának kiváló tényezői.

A könyvtár fenállott egész 1334-ig; ²⁾ ekkor azonban a vidéken tanyázott felkelő csapatok a látókövi kolostort annyira feldúlták és kifosztották, hogy a szerzetesek Lőcsére, majd pedig Lechniczre voltak kénytelenek menekülni, valószínűleg magukkal hozva feldúlt könyvtáruknak utolsó romjait.

E romokból fönmaradt a budapesti egyetem könyvtárában egy XV. századi kézirat és 6 XV. századi nyomtatvány, melyekről kétségtelen, hogy a XV. században már a látókövi karthauziak birtokában voltak s a nyomtatványokról még azt is constatálhatni, hogy a krakkai könyvpiacról kerültek Látókőre. Valószínű azonban, hogy ezeken kívüllesznek még egyes elszórt példányok másutt is. A fönmaradt könyvek a következők:

(49. sz.) Ivretű XV. sz. papirkézirat, 157 levél. Tartalmazza a következő cikkeket: 1. Radices lunae secundum medium motum de a. 1485. usque ad a. 1525. 2. Prologus b. Jeronymi in librum ewangeliorum. 3. Ewangelium secundum Mathaeum. 4. Ewangelium secundum Marcum. 5. Ewangelium secundum Lucam. 6. Ewangelium secundum Johannem. 7. Calendarium generale totius anni continens regulas ad usum necessarias. 8. Nicolai Kempht tractatus de peccatis charitati contrariis. — A kézirat borítéktábláján ezen XV. századi feljegyzés olvasható: »Hic liber est monasterii beati Johannis Baptistae de Lapiderefugii ordinis Carthasiensis.«

(50. sz.) P. Mollenbeck: Tabula in Postillas litterales Nicolai de Lyra. Coloniae 1480, in folio. A első levélen XV. századi kéztől ez áll: »Lapidis refugj.«

(51. sz.) Antonini Archiepiscopi florentini Summae theologiae. Pars II. Hely és nyomda megnevezése nélkül, 1485, ivret. (Hain I. 1245 sz.) A szöveg első levelén XV. sz. kéztől ezen feljegyzés áll: »Lapidis refugj.«

(52. sz.) Anthonini Archiepiscopi florentini Summae theologiae Pars III. Hely és nyomda megnevezése nélkül, 1485,

¹⁾ Wagner C. Analecta Scepusii II. 78. l.

²⁾ Rupp J. Magyarország helyrajzi története II. köt. 213. l.

ívrét. A szöveg első levelén XV. századi írással olvasható: »Lapidis refugÿ.«

(53. sz.) Anthonini Archiepiscopi florentini Summae theologiae Pars IV. Hely és nyomda megnevezése nélkül, 1485, ívrét. (Hain I. 1245. sz.) XV. századi feljegyzése az első levélen: »Lapidis refugÿ.«

(54. sz.) Thomae de Aquino Summae theologiae Pars I. et II. — Basel 1485, in folio. (Hain I. 1434. sz.) A szöveg első levelén a XV. század végéről való írással ez áll: »Lapidis refugÿ.« Az alsó lapszélén pedig más régibb kéz ezeket írta: »Iste liber Sancti Thome de Aquino duo volumina seorsum ligata in se continens est emptus per me Swanthoslavm Silenciosum aput Petrum Salomonem consulem cracoviensem pro tunc morantem pro decem florenis vngaricalibus vel citra Sabbatho in crastino sancti Michaelis, utrasque partes sub anno dominicae incarnationis millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto, videlicet 1486, paver propter deum detur ubi placet, hec manus mea propria . . .«

(55. sz.) Thomae de Aquino: Summae theologiae Pars II-a secundae et III. Basel 1485 in folio. (Hain I. 1434. sz.) A szöveg első levelén a XV. sz. végére valló írással ez áll: »Lapidis refugÿ.« Ezenkívül a borítéktábla belsején a könyv első birtokosától ezen egykorú feljegyzés olvasható: »Iste liber videlicet sancti Thome de aquino duo volumina seorsum ligata in se continens est emptus per me Swanthoslavm Silenciosum ubique locorum et omni tempore tenentem aput Petrum Salomon consulem Cracoviensem pro tunc morantem utrasque partes pro decem florenis ungaricalibus vel citra sabbato in Crastino S. Michaelis sub anno dominicae incarnationis millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto anno domini 1486 paver propter deum detur ubi placet, hec manu mea propria ab inicio mundi 6687.«

XVI.

A lechniczki karthauzi könyvtár maradványai.

A lechniczki karthauzi kolostor 1319-ben alapítottat s valószínű, hogy első könyvszükségleteit a látókövi karthauziaktól

nyerte. Erre utal János látókövi karthauzi priornak azon 1352-ik évi oklevele, melyben az elődei által a lechniczi kolostor számára történt következő könyveknek adományozását u. m.: »Biblia manualia, Martirologium, Homilia B. Gregorii Papae super Ezechielem prophetam, Augustinus super Epistolas Joannis és Compendium theologicae veritatis« a maga részéről is jóváhagyja.¹⁾ Ezután a kolostor könyveivel csak 1431-ben találkozunk, mikor a husziták a Szepességbe törtek s a lechniczi kolostorból nemcsak az egyházi edényeket, öltözeteket és ékszereket, hanem a könyveket is elrabolták.²⁾ Hogy azonban a könyvtár ennek daczára is a XV. században már jelentékeny volt mutatja azon körülmény, hogy a budapesti egyetemi könyvtár még ma is 20 XV. századi kéziratot és 9 XV. századi nyomtatványt s a Nemzeti Múzeum 1 kéziratot bir belőle, melyekről kétségtelen, hogy a XV. században már a lechniczi kolostor tulajdonában voltak. S van még ezeken kívül az egyetemi könyvtárban vagy 20 XV. sz. nyomtatvány, melyekről XVIII. századi feljegyzések bizonyítják, hogy a lechniczi kolostorból valók, mivel azonban ezekről nem lehet constatalni azt, hogy már a XV. században Lechniczen voltak s nincs kizárva azon lehetőség, hogy azokat a karthauziak későbbben szerezték, e feljegyzésekre ezuttal tekintettel nem lehettem. A tisztán XV. századi lechniczi származású könyveknek ismertetését alább adom, s megjegyzem, hogy legnagyobb részök Krakkóból került a lechniczi gyűjteménybe, mi a szepesi városoknak akkori viszonyából Lengyelországhoz s különösen Krakkóval való élénk érintkezéséből magyarázható meg. A legrégebb lechniczi feljegyzés rajtok 1427-ből való. Érdekesekek azonban a későbbi feljegyzések is, mert több oly szepességi és krakkói XV. századi könyvbirtokosnak emlékét őrizték meg, kiknek létezéséről ekkorig mitsem tudtunk.

Megjegyzem még, hogy a lechniczi könyvtár a karthausiak birtokában a renddel együtt egész 1563-ig fönállott, ez időtől fogva azonban a kolostor és a rend birtokai többször gazdát cseréltek s valószínű, hogy a könyvtár pusztulása is ez időből datálódik.

¹⁾ Wagner Anal. III. 180.

²⁾ Rupp I. Magyarország helyrajzi története II. 201 l.

A könyvtár XV. századi állományának megvilágítására álljanak itt a következő könyvek:

(56. sz.) Ivretű XV. sz. papirkézirat, 172 levél. Tartalma: 1. Sermones super ewangelia. 2. Notae de S. Margarethe filia Theodosii patriarchae. A 171^b levélen ezen egykorú feljegyzés olvasható: »Iste liber est Domus vallis sancti Anthonii prope Ljechnycz ordinis fratrum Carthusiensium 1427.« (A bpesti egyet. könyvtárban.)

(57. sz.) XIV—XV. sz. vegyestartalmú kézirat, ivrét, 311 levél. Magában foglalja a következőket: 1. Tractatus de corpore Christi, compilatus a. d. millesimo cccc. viii. 2. Tractatus de regimine propriae personae. 3. S. Augustini liber de honestate mulierum. 4. S. Augustini liber de contemptu mundi. 5. Augustini liber de formula honestae vitae. 6. Augustini liber de disciplina christiana vel doctrina. 7. Isidori liber de norma vivendi. 8. Augustini liber de duodecim abusioibus saeculi per manus Nicolai Bartholomei de Fewdenthal a. d. 1413. 9. Tractatus de Sacramentis. 10. Opus de decem praeceptis. 11. Richardi opus de interiore homine. 12. Magistri Hugonis Paradisus animae. 13. Oratio dominica etc. per manus Nicolai de Fewdenthal sub a. d. Mcccc^o. 12°. 14. Tractatus de arte moriendi. Colophonja a következő: »Explicit tractatus de arte moriendi per cancellarium Parisiensem editus volumine, Vallis S. Anthonii in Lechnicz Carthusiensis ordinis anno domini M^occcc^o xI v^o.« (A bpesti egyet. könyvtárban.)

(58. sz.) XV. sz. papirkézirat, ivrétben 291 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Collecta epistolarum dominicalium magistri Pauli rectoris scholae Cracoviensis scripta per Joannem de Ilkusz a. 1432. 2. Sermones super ewangelia dominicalia. A kézirat 1-ső levelén XV. sz. kéztől a következő feljegyzés áll: »Liber maýstri Nicolai de Elkusz sacrorum canonum doctoris olim cantoris in ecclesia collegiata ad S. Florianum extra muros Cracoviae et plebani in Elkusz, donatus per executores testamenti eiusdem pro fratribus Carthusiensibus in Lechnicza Oretur pro eo. 1447.« (A bpesti egyet. kvrtárban.)

(59. sz.) XV. századi papirkézirat, ívrét 335 levél. Tartalmazza a következő czikkeket: 1. Epistola b. Augustini ad Probum. 2. Augustini liber de vita christiana 3. Augustini de contemptu mundi ad Clericos 4. Augustinus de speculo animae. 5. Augustini liber de soliloquiorum. 6. Sermo S. Augustini de adventu domini. 7. Sermo S. Augustini de adventu et nativitate domini cum quaestionibus contra Judaeos. 8. Augustini liber ad matrem. 9. B. Bernhardi liber de conscientia. 10. Confessiones beati Anselmi. 11. Tractatus in sacris ac sacrificatiis exercitationibus quae et quanta sit dignitas vel praecellencia. 12. Tractatus de regno coelesti. 13. Fragmenta nonnullarum precum. 14. Constitutiones et novae constitutiones ordinis Chartusianorum. 15. Opus Catholicon seu nomenclator. 16. Fragmentum tractatus de deo et sacramentis etc. A könyv 1-ső levelén egykorú kéztől ezen érdekes feljegyzés áll: »Liber Joannis Pnyowsky decretorum doctoris archidiaconi Cracoviensis legatus per eum testamentaliter pro fratribus Carthusiensibus (in Lechnicz) anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(60. sz.) Negyedréti XV. sz. papirkézirat, 233 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Variæ notæ tenoris ascetici. 2. Postilla epistolarum dominicalium. 3. Legenda de S. Catharina. A könyvtábla belsejére egykorú kéz a következő feljegyzést írta: »Carthusiensibus in Lechnicz legatus a magistro Wenceslao altarista in Cracovia anno domini 1489.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(61. sz.) Ívréti XV. sz. papirkézirat 197 levél. Tartalma a következő: 1. Liber dialogorum; finitus scriptive per Joannem Vite de Labischin vicarium tunc temporis in Ilkus hora XXI. anno nativitatis domini millesimo cccc. XL. et tunc scribebatur aureus numerus 16, littera dominicalis bissexti CB. . . . indictione 3. in die sancti Francisci.« 2. B. Augustini liber de vita christiana, anno domini m. cccc. XL. feria III^a domini plebani in Ilkus per Joannem de Labischin scriptus. 3. Fragmenta de deo de Jesu Christo, de b. Maria virginie. 4. Epistola b. Jeronymi ad Vigilancium, ad Neptianum, ad Heliodorum etc. 5. B. Gregorii Papæ libri Pastorales. 6. Orationes in concilio Basi-

liensi habitae. 7. Notae de bonis temporalibus. 8. S. Thomae quodlibetum. — A kézirat provenientiajáról a boritéktáblán ezen egykorú feljegyzés olvasható: »Pro magistro Mathia de Cobilino professore« És alább »Hic liber datus est domui vallis sancti Anthonii prope Lechnicz Carthusiensis ordinis ab egregio doctore Mathia de Cobilino anno Domini 1490.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(62. sz.) Papirkézirat a XV. századból, ívrét, 190 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Regula bonae et honestae vitae data per b. Benedictum. 2. Glossae in psalmis Davidis. 3. Tractatus de conversione ad Religionem. 4. Magistri Thomae de Ybernia manipulus florum nuncupatus. 5. Tractatus de septem vitiis. 6. S. Thomae de Aquino tractatus super praecepta decalogi. 7. Notae de beatitudine vitae. A kézirat provenientiajáról a boritéktáblán a következő egykorú feljegyzés nyújt tájékozást: »Dominus Nicolaus Czipser altarista ecclesia beatae Mariae Virginis in Cracovia legavit praesentem librum venerabilibus patribus dominis Carthusiensibus in Lechnicz, qui obiit in vigilia Corporis Christi, alias in die S. Erasmi tertiamensis Junii anno domini M. cccc. XXX nono.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(63. sz.) XV. sz. ívrétű papirkézirat 233 levél. Tartalmazza: Nicolai Wigandí decani ecclesie Premislensis sermones seu postillae dominicales.« Provenientiajáról a boritéktáblán és az 1-ső levélen XV. sz. kéztől a következő feljegyzést találjuk: »Iste liber est vallis S. Anthonii in Lechnitz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(64. sz.) Ívrétű XV. sz. papirkézirat, mely 81 beirt levélben latin-német szótárt foglal magában. A kézirat 1-ső levelén XV. századi írással ezen feljegyzés áll: »Ad Lechnicz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(65. sz.) XV. századi papirkézirat, 4-edrét 375 levél. Tartalmazza: Joannis de Balbis (de Janua) Catholicon seu nomenclator című munkáját. Boritéktáblája külsején ezen XV. sz. feljegyzés áll: »Lechnitza carthusiensibus fratribus«

(66. sz.) Ívrétű XV. sz. papirkézirat, 257 levél. Tartalmazza a következőket: Jacobi Alexandrini postilla quadragesimalis;

scripta per Martinum de Octavia a. domini M.CCCCXIII^o Sabato post festum Joannis Baptistae. 2. Legenda in singulis feriis. 3. Summa de processu iuris. 4. De S. Catharina quomodo ipsa fuit concepta. 5. Notabilia bona, continens interpretationem germanicam quarundam expressionum latinarum. — A könyvtábla belsején ezen feljegyzés áll: »Codex monasterii Lechnitzensis.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(67. sz.) Papirkézirat a XV. századból, ivrét 208 levél. Magában foglalja a következő czikkeket: 1. Decem praecepta lingua germanica interpretata. 2. Sermones de conceptione beatae M. Virginis. 3. Speculum peccatoris. 4. S. Bonaventurae speculum animae seu itinerarium in deum. 6. Concordia quatuor ewangelistarum super passione domini. 7. Sermones super varia festa anni. 8. S. Augustini liber ad clericos de contemptu mundi. 9. Varia fragmenta et sermones. 10. Fragmenta sermonum et precum. 11. Opus Mariae quae est mater dei intacta videlicet quadragesimale. 12. Litterae complures de saec. XV. ad Mathcum de Placentia canonicum Strigoniensem, Petrum Plebanum de Zewles, Casparem pictorem de Cassa etc. — A boritéktábla belsején ezen feljegyzés áll: »Codex monasterii Lechnitzensis ordinis Carthusiensium.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(68. sz.) XV. sz. papirkézirat, ivrétben 282 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Biblia sacra continens libros Geneseos usque ad librum Hiobis. 2. Tres veritates seu conditiones vere contributionis secundum cancellarium. A kézirat boritéklapján egykorú kéztől ezen feljegyzés áll: »Item istum librum comparavi ego Ladislaus Kaczynbraÿ in anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo etc.« És alább: »Liber monasterii Lechnitziensis ordinis Carthusianorum etc.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(69. sz.) Ivr étű, XV. sz. papirkézirat, 559 levél. Tartalmazza: Johannes de Janua: Prosodia és Catholicon című munkáját. Colophonja a következő: Explicit universale Johannis de Janua Fratris de ordine praedicatorum, et est finitum per manus Swanthoslai dicti Lawosch filium Urbani de Crzyzanow, per pecuniam autem Michaelis Venceslai de Conÿn. Sabbatho proximo post Elisabeth festum sub anno domini millesimo quadri-

gentesimo quadragésimo quarto « Boritéktábláján ezen feljegyzés áll: »Codex monasterii Carthusiensis in Lechnitz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(70. sz.) XV. sz. ívrétű papirkézirat 123 levél, a következő tartalommal: 1. B. Isidori libri de summo bono. 2. B. Isidori visio de summo bono, 3. Beati Augustini episcopi tractatus ad matrem de modo vivendi. 4. B. Augustini libellus de decem cordibus. 5. Augustini Speculum peccatoris. 6. Speculum animae magistri Heynrici de Hassia. 7. B. Isidorus de norma vivendi. 8. Tractatus de luctu rationis et conscientiae etc. finitus a. 1417. 9. Tractatus de quatuor instinctibus. 10. Tractatus de quatuor temporibus de septuagesima, quadragésima, quinquagesima et de rogationibus. 11. Tractatus de officiis sacerdotum. 12. Hugonis de S. Victore liber de bono conscientiae. 13. Augustinus de dulci ammonicione animae. 14. Augustini liber de salute animae. 15. Augustini liber de soliloquiorum animae et de ineffabili dulcedine dei. — A kézirát boritéktábláján ezen feljegyzés áll: »Liber monasterii Lechnitzensis Carthuanorum.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(71. sz.) XV. sz. papirkézirat, ívrét 210 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Opus de decem praeceptis. a. d. 1413. 2. Fragmentum de malis cogitationibus in cordibus suis. 3. Versiones de lingua latina in germanicam. 4. Capitulum de usura. 5. Libri de XV remediis consolationum. 6. Compendium magistri Conradi Ebraco de confessione ac aliis que requisitis completum a. d. 1413. 7. Varia fragmenta. — Boritéktábláján ezen feljegyzés áll: »Codex monasterii Lechnitzensis.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(72. sz.) XV. sz. papirkézirat, ívrétben 162 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Opus de sacramentis. 2. Liber de signis salutaribus id est sacramentis. Az 1-ső levélen ezen feljegyzés áll: »Monasterii Carthusianorum in Lechnitz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(73. sz.) XV. sz. papirkézirat, ívrétben 213 levél. Címe: Theologia moralis in IV. libros divisa. Boritéktábláján ez áll »Codex monasterii Lechnitzensis.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(74. sz.) Ivrétű papírkézirat, 228 levél. Czime: *Sermones dominicales*. Első levelén ezen feljegyzés áll: »*Liber monasterii Lechnitzensis*.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(75. sz.) Ivrétű XV. sz. papírkézirat, 292 levél a következő tartalommal: 1. *Liber pastoralis sancti Gregorii papae scriptus ad Johannem Ravennatem*. 2. *Sancti Gregorii papae Dialogorum libri quatuor*. Scripti a. 1420. 3. *Beati Augustini sermones seu liber quinquaginta homiliarum* a. 1420. 4. *Tractatus contemplativus*. 5. *Innocentii III. liber de miseria humanae conditionis*. 6. *S. Augustini liber contemplacionum*. 7. *Tractatus de imagine mundi*. 8. *Hugonis tractatus de custodia virginitatis libri duo ad amicum nubere volentem*. Boritéktábláján ezen feljegyzés olvasható: »*Monasterii Lechnitzensis Carthusianorum*.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(76. sz.) Negyedréti XV. sz. papírkézirat, 62 levél. Czime: *Rigor Ordinis Carthusiensium*. A szöveg előtti levelen XV. sz. kéztől ezen feljegyzés áll: »*Liber Eremitae Lechnicz*.« (A N. Múzeum könyvtárában.)

(77. sz.) *Boethius de Consolatione Philosophiae cum editione commentaria beati Thome de Aquino ordinis predicatorum. Nurnbergae a. 1476 pridie idus Novembris apud Antonium Coberger, in folio*. (Hain I. I. 3370. sz.) A szöveget előző levelén egykorú kéztől szép góth írással ezen feljegyzés olvasható: »*Liber iste est Carthusiensium vallis S. Anthonii in Lechnitz 1492*.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(78. sz.) *Balbus (Johannes) de Janua Ord. Praedicatorum Summa quae vocatur Catholicon*. XV. századi nyomtatvány, év, hely és nyomda megnevezése nélkül. (Hain I. 287, 2251. sz.) Boritéktábláján XV. sz. kéztől ezen feljegyzés áll: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnicz*.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(79. sz.) *Joannis de Turrecremata: Expositio brevis et utilis super toto Psalterio*. Argentine a. 1482 impressa, in folio. (Hain IV. 15703.) A szöveg előtti levelen XV. századi írással ez áll: »*Fratrum Carthusiensium de Lechnicz*.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(80. sz.) *Gregorii Magni: Moralia seu expositio in Jobum*. XV. sz. nyomtatvány, év, hely és nyomda megnevezése

nélkül, ivrét. (Hain II. 7927.) Az első levélen XV. sz. kéztől ezen feljegyzés olvasható: »*Fratrum Carthusiensium de Lechnicz.*« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(81. sz.) Hostiensis (Henricus de Segusio) Cardinalis: *Summa in quinque libros decretalium. Vol. V.* Hely és nyomda megnevezése nélkül 1478—1479, in folio. (Hain III. 8962.) A szöveget előző levélen XV. sz. kéztől ezen feljegyzés olvasható: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnycz.*« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(82. sz.) Anthonini de florentia fratris ordinis predicatorum et Archiepiscopi florentini: *Summae theologicae Pars I.* Nuremberg apud Anthonium Koberger a. 1486 in folio. (Hain I. 1246.) Könyvtáblája belsején XV. századi irással ez áll: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnycza.*« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(83. sz.) Anthonini de florentia fratris ord. pred. et Archiepiscopi florent. *Summae theologicae Pars III.* Nuremberg apud Anthonium Koberger a. 1486 in folio. (Hain I. 1246 sz.) Boritéktábláján XV. sz. irással áll: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnycza.*« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(84. sz.) Anthonini de florentia, fratris Ordinis predicatorum et Archiepiscopi florentini *Summae theologicae Pars II.* Nuremberg apud Anthonium Koberger a. 1486 in folio. (Hain I. 1246.) Boritéktábláján XV. századi kéztől ezen feljegyzés olvasható: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnycza.*« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(85. sz.) Anthonini de florentia fratris ord. pred. et Archiepiscopi florentini *Summae theologicae Pars IV.* Nuremberg apud Anthonium Koberger a. 1487 in folio. (Hain I. 1246. sz.) A boritéktáblára XV. sz. kéz ezt írta: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnicz.*« (A bpesti egyet. kvtárb.)

Ezeket kivántam a szepeességi XV. századi könyvtári viszonyok megvilágításához itt előadni; s midőn közleményemet most befejezem, kedves kötelességemnek tartom: első sorban Beke Antal kanonok urnak s a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár igazgatójának, ki nyomozásaimban három napon át készséges munkatársam vala, továbbá Szilágyi Sándor könyvtári igazgatónak, ki az egyetemi könyvtár anyagát szokott liberalitással rendelkezésemre bocsátotta,

valamint Dr. Fejérpataky László barátomnak, kinek az egyetemi könyvtár kéziratairól készített raisonné katalógusát használtam, végül Kudora Károly egyetemi könyvtártiszt urnak, ki a könyvtár ősnymtatványainak átvizsgálásában egész készséggel támogatott, hálás köszönetemet kifejezni.

A ZÁGRÁBI KÁPTALANI KÖNYVTÁR XV. SZÁZADI KÖNYVLAJSTROMA.

Közli: Dr. Fejérpataky László.

Kétséget nem szenved, hogy a könyvtárak történetére régi könyvrajstromok nagy fontossággal bírnak. Ezekből ismerjük meg azok egykori állapotát, gazdagságát, constatálhatjuk a tudományosság elterjedését, sőt ezek alapján rekonstruálhatjuk az elpusztult könyvtárak egykori állományát is.¹⁾ Fölötte érdekes tehát a lelet, melyet a jelen év folyamában Tkaličiv Iván jeles horvát történetíró tett a zágrábi káptalani levéltár kincsei közt, a mely nem kevesebbet tartalmaz, mint a zágrábi káptalani könyvtár

¹⁾ Érdekesnek tartjuk itt a XV. század végeig összeállítani azon nevezetesebb hazai okleveleket és rajstromokat, melyekben könyvek nagyobb számmal vannak felsorolva. Így sorol fel a pécsváradi monostor 1015-ik évi adománylevele: 33 kéziratot, (Fejér I. 301 l.), a bakonybéli apátság jószágainak és vagyonjának 1085 évi összeírási rajstroma: 87-et, (Wenzel Monumenta. VI. p. 35) sz. László király a sz. mártoni apátság 1093. évi kincsei között: 70-et (Wenzel Monumenta VI. 40 41), László esztergomi prépost 1277-ik évi végrendeletében: 20-at, (Fejér III. 2. 125 l.) a nagyszebeni plebánia matriculája 1370–1500-ig: 240-et, (Roth-Christian: Matricula-Plebanae Cibiniensis Serapeum 1848, 212–246. — Seivert: Das älteste hermanstädter Kirchenbuch. Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde Hermanstadt 1874, 323–440 l.) a pozsonyi káptalan 1425-ik évi leltára: 82-öt, (Ipolyi A. A pozsonyi káptalan XIV. századi könyvtára Uj Magyar Múzeum 1856 I. 1.) és Estei Hyppolit esztergomi érsek 1490-ik évi leltára: 57 kéziratot (Magyar Könyvszemle 1878, 144 l.) Ezek közt legérdekesebb a nagyszebeni plebánia anyakönyve, mely a könyveken kívül még 347 egyházi ékszer, paramentát és disztárgyat sorol fel s mint formalis leltár a legrégebb a mit e nemből birunk. Régebb ugyan ennél a pannonhalmi benzések 1332-ik évi regestruma, de ez egészen más természetű s csak az apátság kiváltság leveleinek rajstromozására szorítkozik. Szerk.

T 6
L 4
M 6